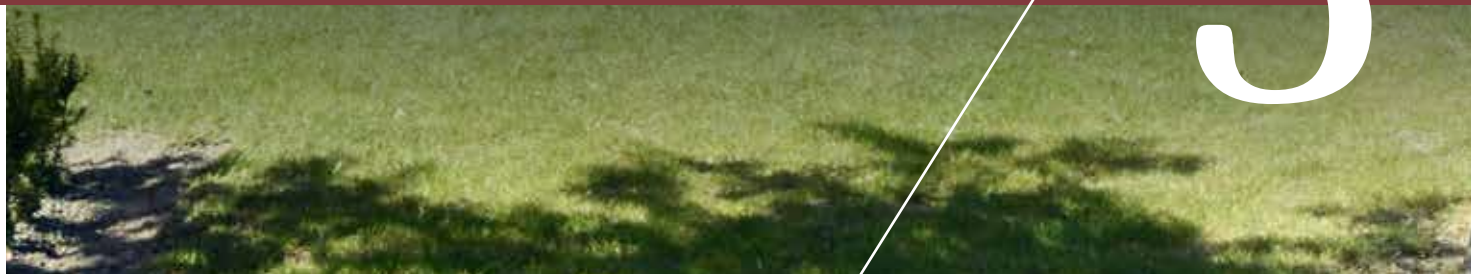

KIRKEGÅRDEN

Juni 2022

42. årgang

3

Funktionelt og
inspirerende inventar
til kirkegården

NYHED
Bikab Modus
120 el. 140 L kapacitet
Modulérbar

LANDSKAB
PARK & BYRUM

TLF: 7023 2999
WWW.G9.DK

INDHOLD

s. 04	Hvad er et risikotræ
s. 10	Årskursus 2022 for FDK og DKL
s. 18	Generalforsamlinger
s. 22	Klimabyen
s. 28	Teaterforestillinger på Svendborg Assistens kirkegård
s. 30	Tak til Tommy
s. 32	Roser til kirkegården
s. 34	Vedbend - Ven eller fjende
s. 36	Grønt kursus i Helsingør
s. 40	Fru Parkovs klokke
s. 44	Kirkegård med udsigt
s. 50	Kalender

FORSIDE

Årskursus for FDK og DKL blev afholdt i Helsingør. Undervejs var der mulighed for en rundvisning på Helsingør Kirkegård. Foto: Anders Beck Larsen.

Redaktør:

Lene Halkjær Jensen
Helsingør Kirkegård
Mail: redaktion@danskekirkegaarde.dk
Tlf.: 26 24 72 28

Redaktion:

Anders Beck Larsen
Nyborg Kirkegårde
E-mail: anders@nyborg-kirkegaarde.dk

Annee Katrine Bonde
Sønderholm Kirkegård
Mail: sonderholm_kirke@mail.dk

Christian Høybye Hougaard
Gjellerup Kirkegård
E-mail: chha@km.dk

Hanne Ertbølle Gerken
Ribe Kirkegårde
Mail: hg@ribekirkegaard.dk

Mikkel Dalsby
Ballerup Kirkegårde og Krematorie
Mail: kgd@dalsby.dk

Jørn Skov
Tønder Kirkegård
Mail: tonder-kirkegaard@mail.tele.dk

Annoncesalg

Tommy Nilsson, Hvidovre Kirkegårde
Mail: tn@fkih.dk
Tlf. 23 45 35 56

Sekretariat:

Foreningen af Danske Kirkegårdsledere
Springbakken 1
9230 Svenstrup J.
E-mail: kontor@danskekirkegaarde.dk
Tlf: 60 53 59 00

Layout og tryk:

Jello ApS
Tlf. 3145 0050
E-mail: da@jello.dk

Redaktionelt stof og annoncer til 'KIRKEGÅRDEN' nr. 4, 2022 sendes til redaktion@danskekirkegaarde.dk senest d. 20. juli 2022. Artiklernes indhold er ikke nødvendigvis et udtryk for Redaktionens, FDK's eller DKL's holdning.

HVAD ER ET RISIKOTRÆ?

Af Fanny Møller, fynskirkegaarde@gmail.com
Landskabsarkitekt og Kirkegårds konsulent, Fyens Stift
og
Moses Løvstad, moses@flittigmyre.dk
Certificeret arborist og erhvervsklatrer

Størrelsen på den afskårne gren gør at træet har svært ved at lukke såret, og træet er åbent for råd og svamp.

Honningsvamp, som særligt svækker træets rødder. Man kan observere svampene i efteråret.

Et risikotræ er et træ som er i fare for at vælte eller miste grene, hvor nogen eller noget kan komme til skade.

Tidligere blev begrebet "farlige træer" brugt om denne slags træer, det er misvisende og negativt ladet. Gamle træer er ikke ens betydende med, at de er risikotræer. Når vi arbejder med træer, bruger vi vores professionelle viden som Arborist og Landskabsarkitekt, til at bevare træerne så længe som muligt.

Der er generelt (for) stor frygt for store træer i Danmark. Derfor er der desværre også relativt let spil, når en træ-

fælder proklamerer at et træ er farligt og må fældes. Det svarer lidt til at sætte ræven til at vogte gæs. Det er derfor vigtigt at få en uafhængig vurdering af et træ, så den der vurderer træets sundhedstilstand, ikke også er den der tjener penge på at fælde det: Det er – for træerne - en meget uheldig dobbeltrolle. Men hvad skaber et risikotræ?

"Der er flere ting der spiller ind når et træ udvikler sig til et risikotræ. For de flestes vedkommende er det noget vi mennesker gør, der skader eller svækker træernes naturlige vækst og styrke"

Kæmpeporesvamp på bøg.

Bøgetræ væltet i stormen Malik grundet råd.

Lakporesvamp.

Birkeporesvamp.

Skader fra gravearbejde/byggeri og komprimering af jorden

Det er ikke kun når de kraftige holderødder graves over eller beskadiges, at der opstår et problem. Skader på finrødderne kan også blive fatale. Uden dem har træet svært ved at optage ilt, vand og næring fra jorden. Både forkert placerede køreplader og jordbunker, men også komprimering af jorden pga. for meget eller for tung færdsel, kan ødelægge rodnettet. Det medfører at de grene, hvis rødder ikke kan optage vand, ilt og næring dør. Det ses typisk tidligt som kronesyntomer, hvor de berørte grene skiller sig ud, med misfarvning eller manglende blade.

På kirkegårdene ses det ofte at store træer står ved hovedstierne og ofte med bænke under; det er både smukt og hyggeligt. Men selv småmaskiner og gående trafik vil være en være belastning for træet. En måde at beskytte træerne på kan fx være at lave et bed med skyggetolerante småplanter eller stauder under kronen.

Strukturelle svagheder.

Dårlig struktur stammer ofte fra manglende opbygningsbeskæring (børneopdragelse) af det unge træ. Det er typisk spidse grenvinkler, der er uproblematisk i unge træer, men en tikkende bombe i ældre store træer. Det er en dår-

Kulsvamp.

Broget Læderporesvamp.

lig forretning at den opbyggende beskæring bliver glemt i træets første år. Allerede 2-3 vækstsæsoner efter udplantningen bør træet opbygningsbeskæres første gang. På den måde kan træet få en form og en opbygning der vil ruste det til et langt liv.

Mange kirkegårde bruger penge på at få træer af en god størrelse plantet på kirkegårdene. På denne måde har træerne allerede en del fylde og kan danne rum og læ. Selv træer af god størrelse bør opbygningsbeskæres, når de har stået et par år. Selv om man har fået udført den

nødvendige kontrol ved modtagelse af træerne ved plantning (og evt. etableringsbeskæring), så træerne opfylder kvalitetstandarden for planteskoletræer (<https://www.danskeplanteskoler.dk/pics/386.pdf>), skal man have udført en opbygningsbeskæring. Selv hvis det er glippet med ovenstående og der er gået 5-6 år siden plantning, kan det betale sig at gøre noget. Mulighederne for korrektion er færre, end når man gør det rettidigt. Men alternativet, nemlig ikke at gøre noget, er den dyreste og dårligste løsning.

Forkert og for kraftig "beskæring", herunder topkapning

Problemet med at vente for længe med beskæring er, at store grene over ca. 10 cm, ikke længere har levende og aktivt ved hele vejen igennem. Når grenen bliver tykkere end de 10 cm, vil den indeholde kernetræ, som ikke længere er aktivt, og dermed ikke har den samme naturlige forsvarsevne mod svamp og råd. Når de aktive celler er fyldt op med vand og sukkerstoffer, som de transporterer op og ud i grenene, har de meget svært ved at blive angrebet af f.eks. svampe udefra. Når der foretages kraftig beskæring af store grene, får sygdomme og svampe, der forårsager råd, nem adgang til træet. Hvis man beskærer flere store grene, eller træet er udfordret på andre måder, fx af jordkomprimering kan man altså starte en nedadgående spiral, og selv skabe fremtidens risikotræer. Kirkegårdene er i stadig forandring, og pludselig kan et træ virke for stort, skygge for en nabo eller en stor gren der er i vejen for en ny sti. I sådanne tilfælde må man slå koldt vand i blodet. Træet har måske stået i alt fra 50 til 300 år, derfor skal man fare med lempe, inden man med 20 minutters kækthed med motorsaven, får lavet varige skader på træet.

"Tyske undersøgelser af stormskader på træer viser, at 20% af skaderne skyldes fejl i rodsystemet (primært høje unge træer, som vælter efter kraftig regn). 10% skyldes skader på stammen og de resterende 70% er knækkede grene i træets krone."

Hvad er sandsynligheden for at blive ramt af et lyn?

Når man har ansvaret for træer, er risikovilligheden i Danmark typisk ikke særligt stor. Ingen har lyst til en møgsag, eller havne på forsiden. Man skal dog huske, at sandsynligheden for en skade med alvorlige konsekvenser, der involverer et træ, er ekstremt lille. Statistisk set, er der større risiko for at blive ramt af et lyn, end af et træ. Derfor skal vi heller ikke, af frygt for en minimal risiko, afskære os selv for at have store flotte træer hvor der færdes mennesker.

En måde struktureret at vurdere risikotræer er efter den internationale certificering TRAQ (Tree Risk Assessment Qualification). Her ses der på sandsynlighed for, at en skade kan opstå inden for en given tidsramme, eksempelvis 2 år. Det gør risikovurderingen konkret, håndgribelig og præcis.

Det kræver naturligvis noget økonomisk råderum, jævnligt at få risikovurderet træer. Det giver ikke bare ro i maven, men også flere store gamle træer, der kan skånes for motorsaven. Når et 100 år gammelt træ falder, ændrer det

ikke bare æstetikken, udseendet og kulturen lige nu - men for de kommende 100 år.

Hvad du kan gøre for minimere risikoen

Det bedste værktøj til undgå potentielle risikotræer er, noget så kedeligt som rettidig omhu. Både i form af kvalitetskontrol af indkøbte træer og opbygningsbeskæring. Nogen eller noget skal være i fare, for at der er tale om et risikotræ. Går man en tur i skoven, accepterer man præmissen om, at der er på eget ansvar, hvis vi får en gren i hovedet. Men når man bringer træerne ind i byerne, i byparker eller tæt på infrastruktur, er risikovilligheden, noget mindre. Ansvar som træforvalter vokser altså, når det samme træ ikke længere står i skoven men i byen. En særlig skærpet omstændighed i ansvaret er, når man "opfordrer til ophold", under træet. Det vil sige at man fx har bænke eller lignende placeret under træet, som det ofte er tilfældet i parker eller på kirkegårde.

Fældning er ikke det første svar

At dømme et træ til fældning er den nemme løsning. Men der vil som regel være flere alternative tiltag man kan ty til, før en fældning kommer på tale.

Første skridt er, at få udført en risikovurdering af træet af en certificeret arborist. Afhængig af træet og omgivelserne, kan det være alt fra en visuel inspektion fra jorden, nærmere undersøgelser med lift eller klatring, til en elektronisk rådmåling.

Hvis ikke man kan minimere risikoen ved afspærring eller ved at flytte det som er i "skudlinjen" (fx en bæk eller parkeringsplads), må man til værktøjskassen.

Hvis problemet er store udgåede grene, kan disse fjernes fx ved brug af lift. Vi tager dog ikke små døde kviste, men udelukkende grene af en størrelse hvor de kan anrette skade.

Kronestabilisering er en metode til at sikre udsatte dele af kronen ved hjælp af dynamisk tovværk eller gennemgående bolte. Hvis uheldet skulle være ude, falder grenen eller stammen ikke langt, men bliver hængende grundet stabiliseringen.

Næste skridt på stigen kan være en vægtreduktion af kronen. Problemet er blot, at i takt med at bladmassen reduceres, får råddet nemmere ved at brede sig. Men en reduktion af vægten i et givent område, kan være det der skal til for at træet kan forblive stående, trods de ulemper det vil medføre. Vægtreduktion og kronestabilisering kan til tider kombineres.

Snit ikke unødvendigt i træerne.

Et egetræ med indgroet bark, der har resulteret i en hulhed. Her er også et mislykket forsøg på at stabilisere de to stammer.

Topkapning har resulteret i udbredt råd i træet.

En nem måde at minimere en risiko ved dette træ, vil være at fjerne bænken.

Det er ikke altid de store tegn der viser sig, derfor er det vigtigt at komme tæt på.

Et lille eksempel

Vi blev kontaktet af en grundejerforening med et rigtig stort gammelt egetræ (*Quercus robur*). En lokal træfælder havde været forbi i efteråret og konstateret forekomst af den vednedbrydende svamp oksetunge (*Fistulina hepatica*). Hans løsning var fældning af det flere hundrede år gamle træ. Hvilket hans firma selvfølgelig kunne udføre. Ud over resterne af frugtleger ved basis af stammen, var der ingen tegn på mistrivsel. God vitalitet (både i kronen og som vanris på stammen) og ingen kronesymp-tomer (misfarvede blade eller forskellig beløvning rundt i træet). En enkelt kraftig holderod var synligt dårlig. Jo oksetunge er en svamp som nedbryder levende ved, men det sker som regel meget langsomt. Der er eksempler på egetræer der har stået i over 100 år med svampen synlig som svampelegemer på træets overflade. Vores anbefaling var derfor at træet burde bevares og at der kunne udføres en visuel inspektion af trækronen i vintertilstand, for at vurdere evt. strukturelle svagheder som ikke var synlige fra jorden. Da dette var 2 helt modsatrettede anbefalinger, efterlod det selvfølgelig kunden i tvivl. Derfor anbefalede vi en "second opinion" fra Danmarks førende ekspert fra Københavns Universitet. Hun bakkede heldigvis op om vores syn på sagen og den efterfølgende inspektion af

kronen ved hjælp af klatring afslørede ingen overraskelser. Nu kan det gamle flotte træ leve videre. Sandsynligvis i rigtig mange år. ■

Moses Løvstad

er uddannet arborist med den europæiske ETW certificering i træpleje og den internationale TRAQ i vurdering -og håndtering af risikotræer. Han driver træpleje-firmaet Flittigmyre med 4 ansatte med mottoet "fagligheden vinder på den lange bane".

ÅRSKURSUS 2022 FOR FDK OG DKL

Af KIRKEGÅRDEN's redaktion

Jais Poulsen gennemgik nogle af resultaterne af den kvalitative undersøgelse af danskernes tro, religiøse praksis og tilhørsforhold til folkekirken.

Holdet som viste rundt på Helsing Kirkegård: Teamleder Jan Bo Pedersen, kirkeværge Ejvind Hartmund og kirkegårdsleder Peter Folmer.

Den 9. – 10. maj blev der afholdt årskursus for FDK og DKL på Hotel Bymose Hegn i Helsing.

Den forkortede udgave af årskurset var krydret med en leverandørudstilling, hvor der kunne ses på maskiner, planter og meget andet af det, vi til dagligt gør brug af på kirkegårde. De enkelte stande var godt besøgt; måske der, under corona-tidens nedlukninger og restriktioner, var blevet opbygget et lille behov for at møde et bredt udvalg af kirkegårdenes leverandører ansigt til ansigt, sparke lidt til dæk – og få en god fagsnak om muligheder

og løsninger på både drifts- og administrationsmæssige udfordringer i en tid, hvor grøn omstilling fylder meget.

Mandag d. 9. maj

I løbet af mandagen var der et enkelt foredrag, de 2 foreningers generalforsamlinger blev afholdt - og der var mulighed for et besøg på Helsing kirkegård.

Danskernes tro, religiøse praksis og tilhørsforhold til folkekirken

Folkekirkens uddannelses- og videnscenter har undersøgt

Leverandørudstilling i de grønne omgivelser ved Hotel Bymose Hegn.

hvordan danskerne bruger deres tro, og ud fra det undersøgt hvad forholdet til folkekirken er. Jais Poulsen, der har været med til at skrive to bøger om emnet, holdt et meget dybdegående foredrag om undersøgelsens indhold, og især om bog nr. to, som behandler de kvalitative undersøgelser med interview af et mindre antal udvalgte personer. Det var meget interessant at høre om hvordan danskerne tænker om religionen og folkekirken, ikke mindst fordi vi, som er i det til dagligt, ved hjælp af undersøgelsen kan få et bedre indblik i hvordan "den almindelige dansker" tænker om os. Nogle af resultaterne af den kvalitative undersøgelse vil blive uddybet i en artikel i et senere nummer af KIRKEGÅRDEN.

Helsing Kirkegård

Kirkegårdsleder Peter Folmer viste os rundt og fortalte om kirkegården, godt bistået af kirkeværge Ejvind Hartmund og teamleder Jan Bo Petersen. Inden for de senere år har de brugt en del kræfter på udskiftning af gravstedshække. Samtidig har de valgt at fjerne forhækkene og erstatte dem med kantsten. På sydsiden af kirken har man omlagt en hovedsti med perlesten og trapper til en græsbeklædt sti med ramper. Dermed er stien blevet mere brugervenlig for gangbesværede.

Tirsdag d. 10. maj

Tirsdag morgen var der afgang mod Hillerød, hvor der var rundvisning på Skansekirkegården og i Barokhaven ved Frederiksborg Slot.

Hillerød krematorium og Skansekirkegården

Krematoriet og kirkegårdene i Hillerød drives af Hillerød Kommune. Krematoriet ligger i tilknytning til Skansekapellet, og her gennemføres omkring 1300 kremeringer om året. Hillerød kommunes 3 kirkegårde har et samlet areal på 10 hektar (Skansekirkegården udgør 6 hektar). I alt 16 medarbejdere er tilknyttet de 3 kirkegårde, krematorie/kontor og kirkegårdenes to kapeller.

Skansekapellet er placeret på kirkegårdens (og Hillerøds) højeste punkt, og det er opført i 1961, tegnet af arkitekt Max Brüel. Fra kapellet er der en flot udsigt over landskabet.

Kirkegården på 6 ha er anlagt omkring et ovalt græsareal, som slås en gang om året, hvorefter det afslåede hø afbrændes. På kirkegården er der en askefællesgrav, hvor det kun er asken, der begravnes. I gravgårdene, der er pla-

Helsingørskirken med omlagt gang i forgrunden.

Christiane Zibrandsen er Sektionsleder for Hillerød kommunes udearealer. Det er en kombistilling, hvor hun både er kirkegårdsleder og driftsleder for boldbaner, skoler og institutioner.

Helsingørskirkegården og omlagte gravsteder med nye forkanter og gravstedshække.

Skansekapellet fremtræder som en markant bygning, hvor murerne er dækket af vildvin. Fra kapellet er der en flot udsigt over landskabet.

David Kiralyfalvy, der er landskabsarkitekt, fortalte om det igangværende arbejde med udviklingsplaner for kirkegårdene i Hillerød kommune.

Forskellige typer af gravsteder på Skansekirkegården.

Gravsteder langs diget, der omkranser den næsten ovale kirkegård.

Slotshaven ved Frederiksborg Slotshave består af to forskellige haveanlæg: Barokhaven og Landskabshaven. Barokhaven imponerer med sine skarpt klippede taks og buksbom, de snorlige hække og de stramme, symmetriske linjer.

Rundvisning i Barokhaven ved guider fra Barokhavens Venner, der her fortæller om barokhavens opbygning.

ceret i ovalens omkreds, findes de mere traditionelle gravstedstyper. Langs diget, som omkredser kirkegården, er der gravsteder i græs for urner og kister, hvor gravmindet er en sten i diget. Der arbejdes i øjeblikket på at lave udviklingsplaner for de tre kirkegårde i Hillerød kommune; de blev præsenteret under rundvisningen – og vil blive beskrevet i et kommende nummer af KIRKEGÅRDEN.

Barokhaven ved Frederiksborg Slot

Årskurset 2022 sluttede med en rundvisning i den imponerende Frederiksborg Slotshave.

Den består af to vidt forskellige haveanlæg, nemlig den engelsk inspirerede landskabshave med fritvoksende skovpartier, store græsflader, søer, vandløb og snoede

stier. Desuden den fransk inspirerede barokhave, som er strengt symmetrisk, anlagt på terrasser med en kaskade i midteraksen, omgivet af geometrisk formede bede og formklippede buske og træer.

Det var sidstnævnte, deltagerne blev vist rundt i. Frederik den 4. fik i 1720'erne omlagt den daværende slotshave til en barokhave i tidens ideal - menneskets kontrol over naturen - hvilket blev symboliseret i den stramme stil med lige linjer og skarpe kanter. Den hollandske havearkitekt Johan Cornelius Krieger stod for arbejdet.

Barokaven er da også virkelig imponerende med sine 7 kaskadetrin, hvor der cirkuleres 600 m³ vand i en højde-

Monogrammerne og en af de zinkskulpturer, der er kopier af originale sandstensskulpturer fra 1800-tallet.

forskel på 14 meter fra det højeste til det laveste trin. Ud for det laveste kaskade trin ligger broderiparterret, hvor 4 regenters monogrammer er "broderet" i buksbom, stålkanter og skærver i 2 forskellige farver. Monogrammerne repræsenterer de 4 regenter, der har haft en betydning for havens historie:

- Frederik den 4. som anlagde Barokhaven i 1720'erne
- Christian den 6. og Frederik den 5., i hvis regeringstid haven eksisterede
- Margrethe den 2., som i 1996 indviede den genskabte barokhave, efter 3 års retablering

Barokkens havearkitekter arbejdede dygtigt og bevidst med optisk bedrag, så haven ser betydeligt længere ud, end de 400 meter, den rent faktisk er.

Hele haven dyrkes i dag pesticidfrit, hvilket afspejles i tidsforbruget ved barokhavens vedligeholdelse – den koster nemlig 15-20 gange mere at vedligeholde pr. m² end den øvrige slotshave. ■

PRODUCERET I DANMARK

25 års erfaring med produktion og servicering af elkøretøjer

STAMA ECO WEEDKILLER monteret på STAMA Mini

- 100% elektrisk opvarmning af vand til 106° for ukrudtsbekæmpelse og desinficering - uden brug af benzin/diesel
- 300 eller 600 liter isoleret tank - holder den rette behandlingstemperatur i mindst 8 timer
- Et fremragende valg, hvor støj fra maskiner kan være forstyrrende for bruger og gæster

STAMA ECO WEEDKILLER Garden

- 100% elektrisk ukrudtsbekæmpelse eller desinficering kun ved brug af varmt vand
- Når du vil undgå brug af pesticider
- Enkel at betjene og nem at manøvrere rundt med på små områder

STAMA Evo EL - Det robuste valg med de gode køreegenskaber

- Hydraulisk 3-vejs-tip (1100 x 1600 mm) / Hydraulisk tiplad med hydraulisk drej af lad (1100 x 1800 mm)
- Lav læsehøjde, affjedret foraksel, mulighed for passagersæde og med lastkapacitet op til 1400 kg

STAMA Multi EL m. ELS-L

- Smalt køretøj m. hydr. drejelad og affjedret foraksel, kombineret med støjsvag elektrisk sugeenhed

SE OG PRØV DET STORE UDVALG AF STAMA MASKINER HOS:

- Almas Park & Fritid, Ålborg & Brønderselv
- Lading Maskinforretning ApS, Tilst
- Anker Bjerre A/S, Holstebro & Lemvig
- Herning Skov, Have & Park A/S, Herning
- Vemas A/S, Vejle
- Varde Have og Skovmaskiner ApS, Varde
- Esbjerg Park & Havemaskiner ApS
- Hans Holm A/S, Tinglev
- Sønderborg Skov- Park & Have Maskincenter ApS, Sønderborg
- Heden Maskinforretning A/S, Ringe
- Havdrup Maskinforretning A/S, Havdrup

GMR
Care for the ground

STAMA | STENSALLE | NESBO | ELKÆR

GMR maskiner a/s
Saturnvej 17
DK-8700 Horsens
Tel. +45 75 64 36 11

www.gmr.dk

GENERALFORSAMLINGER

Af KIRKEGÅRDEN's redaktion

I forbindelse med FDK's og DKL's fælles årsmøde i Helsingør, afholdt begge foreninger også deres årlige generalforsamling.

FDK's generalforsamling

Jørn Skov blev udpeget som ordstyrer for generalforsamlingen, der var lovligt indvarslet. Der blev ikke valgt stemmetællere.

Formandens beretning

Bestyrelsen vil gerne byde en særlig velkomst til nye deltagere, sammen med resten af medlemmerne vil vi gøre vores bedste for at tage godt imod jer.

Pandemi og energikrise

Årets start var præget af Covid-19 restriktioner, der besværliggjorde arbejdet ude i forvaltningerne, pandemien har dog også lært os at løse opgaver via teams – og lang rejsetid undgås. Restriktionernes ophævelse har været en lettelse og det er godt at kunne mødes fysisk igen. Den kirkegårdstaskforce, der blev nedsat i starten af pandemien eksisterer stadig og arbejder med et nyt sigte. FDK og DKL har leveret input til Landsforeningen af Menighedsråd og biskopperne, der arbejder med en beredskabsplan.

Pandemien blev desværre afløst af en krig i Ukraine. Krigen har medført store prisstigninger på energi, hvilket har stor betydning for de lokale budgetter. FDK opfordrer til at I gør opmærksom på dette i jeres forvaltninger og forsøger at være på forkant med dette i år og i budgetlægningen for 2023.

Lokallønsforhandlinger

FDK afventer invitation fra KM om lokallønsforhandlinger. Det forventningen at der skal forhandles om midler fra 2021 og 2022 i løbet af sommeren.

Der har derfor ikke været nogen lønændringer for nogen.

Ansættelsesvilkår

Vi oplever et pres fra visse kredse i folkekirken, for at få ophævet den fortsatte tjenestemandsansættelse på FDK's område, det er en opgave vi bruger en del tid på.

Samtidig har vi i samarbejde med folkekirkelige søsterorganisationer og andre relationer indenfor folkekirken, arbejdet på at belyse udfordringer ved Landsforeningen af Menighedsråds ønske om at blive en forhandlingsberettiget arbejdsgiverorganisation. Det ønske ser ud til at forblive et ønske.

ISU

FDK er repræsenteret i KM's informationssikkerhedsudvalg, hvor der arbejdes med digital sikkerhed. Hvis I observerer datalækager opfordres I til at kontakte denne gruppe, så KM kan lære af de fejl som opstår.

Nordisk samarbejde

Det nordiske samarbejde er i gang og det er nu muligt at tilmelde sig Nordisk kongres i Finland via tilmeldingslinket på FDK's hjemmeside og NFKK kongressens hjemmeside.

Kongressen finder sted i Tampere i Finland til september 2022.

Bestyrelsen havde tilbudt en studietur i dagene op til Nordisk kongres. Denne er desværre aflyst pga. for få tilmeldinger.

Det er nu op til hver enkelt at finde rejse til Nordisk kongres. Alle opfordres til at tilmelde sig Nordisk kongres for viden og erfaringsudveksling skyld. De nordiske lande har meget til fælles, men der er også meget som er forskelligt og deraf kan vi lære meget.

Studietur

Studieturen til Hamborg og Ohlsdorf Friedhof er planlagt til 20-21 april 2023. Nærmere info kommer senere herom.

Kirkegårdenes historiske og kulturelle værdier

FDK arbejder sammen med Foreningen for Kirkegårds-kultur for at holde fokus på formidling af kirkegårdenes historiske og kulturelle værdier.

Kirkegårdskonference

Kirkegårdskonferencen på Hotel Nyborg Strand, som afholdes i samarbejde med Københavns Universitet, Menighedsrådenes Landsforening og FAKK, blev afholdt i marts måned fuld booket med 550 deltagere.

Næste års kirkegårdskonference er planlagt til marts 2023.

Der plejer at være stor tilslutning og udsolgt, så hold øje med tilmeldingsvinduet.

Lederkurser

Forårets administrationskursus blev desværre aflyst pga. covid-19.

Til gengæld blev Ledermodul 4 afholdt i marts, fuldt booket. Modul 1 afholdes til oktober.

Der arbejdes løbende med at udbyde og udvikle lederkurserne. En stor tak til Tommy Nilsson for at videreudvikle dette meget vigtige arbejde.

Generelt

Vi har som andre år igen været ude i felten og hjælpe nogle kollegaer som er kommet i problemer på deres arbejdsplads.

Personalesager er meget tidskrævende, og bestyrelsen arbejder på en at løse alle sager tilfredsstillende for de involverede parter.

Bestyrelsen vil gerne understrege med fed, at en stillingsudvidelse ikke automatisk medfører en lønstigning. Kontakt FDK før du påtager dig et større arbejdsområde end beskrevet i dit ansættelsesbrev.

Vi vil også gerne gøre opmærksom på at en kirkegårdsleders kernekompetence i udgangspunktet er grøn drift og personaleledelse. Det kan derfor meget sjældent udløse en lønstigning at påtage sig opgaver udenfor disse kompetencer. Dette kan der aftales en aflønning af lokalt, med det eller de menighedsråd man hjælper med diverse ydelser, som fx regnskabsføring. Igen henstiller vi til at man tager kontakt til FDK før man indgår den slags aftaler.

Igen i år kan vi kun appellere til at man sætter sig godt ind i sit ansvarsområde og lærer at orientere både sine

politikere og medarbejdere på bedst tænkelig måde, således at der ikke opstår unødvendige konflikter. Gør brug af FDK's lederkurser og deltag i relevant efteruddannelse. Hvis man er knyttet til lokale ERFA-grupper så mød op og tal med jeres kollegaer, så man bliver klædt godt på. Også her på årsmødet er der gode muligheder for at tale med kolleger og dele viden.

Kompetencefonden

Har man et uddannelsesønske med et budget udover det normale, vil jeg opfordre til at søge midler ved den statslige kompetencefond, der stadig har midler at dele ud af.

Tak

Til slut skal der lyde en stor tak til alle de faglige organisationer som FDK samarbejder med, ansatte i KM og CO10's sekretariat for det gode samarbejde i året. En stor tak til bladredaktion for deres arbejde for hele tiden at finde nye og nyttige artikler til bladet "Kirkegården". Der skal også lyde en meget stor tak til bestyrelsen, som yder en stor indsats og som medvirker til et rigtig godt samarbejde.

Øvrige beretninger

Tommy Christensen har valgt at pensionere sig selv fra bladet Kirkegården's redaktion. Som altid efterlyses artikler mv. til bladet; denne gang gerne med inspiration til at erstatte udplantningsplanter med flerårige vækster i kirkegårdens blomstrende bede.

FDK's kurser udvikles til stadighed – og har man forslag emner, modtages de gerne.

Til næste år afholdes kirkegårdskonferencen med 700 deltagere og denne gang vil der også være leverandørudstilling.

Regnskab og budget

blev fremlagt og godkendt.

Genvalg

Trine Klink Raunkjær og Jesper Sjøberg Larsen blev genvalgt til bestyrelsen John Hinze blev genvalgt som kasserer. Dick Kreinø og Anders Beck Larsen blev genvalgt som revisor hhv. revisorsuppleant.

Årskursus

I 2023 afholdes FDK's årskursus på Bornholm i den 1. uge i september.

I 2024 afholdes årskurset i Jylland – "syd for Limfjorden".

DKL's generalforsamling

Formanden Tom Olsen bød velkommen til DKL's generalforsamling. 12 ud af 19 mulige forvaltninger var repræsenteret. Lars-Jep Elleby, Rønne, blev valgt som dirigent.

Formandens beretning med beretning fra nedsatte udvalg

Beretningen var udsendt på forhånd, men formanden tilknyttede bemærkninger om Covid-19 beredskab og fremtidigt fokus på bæredygtighed i bred forstand samt vigtigheden af samarbejdet i ECN. Forsamlingen godkendte beretningen.

Forelæggelse og godkendelse af regnskab 2021

Michael gennemgik regnskabet, der også var udsendt på forhånd. Regnskabet blev godkendt.

Fastsættelse af kontingent for 2023.

Bestyrelsen foreslår uændret kontingent. Forelæggelse og godkendelse af budget for 2023. Forsamlingen godkendte budget for 2023.

Valg

Valg af formand (2-årig periode)
Krematorieleder Tom Olsen, Ringsted, blev genvalgt for en 2-årig periode
Tekniker Jerrick Park Bisgaard, Aalborg, blev valgt som besty-

relsessuppleant for en 1-årig periode.

Driftsansvarlig Morten Aaby, Aarhus, blev valgt om revisor for en 1-årig periode.

Kirkegårdsleder Jesper Søbjerg Larsen, Glostrup, blev genvalgt
Kirkegårdsleder Rikke Nørulf, Silkeborg, blev genvalgt som revisorsuppleant for en 1-årig periode.

Kirkegårdsleder Lars-Jep Elleby, Rønne, blev genvalgt

Næste årsmøde

Generalforsamlingen 2023 planlægges afholdt i maj måned i forbindelse med en temadag. En eller to dage, et centralt sted i Danmark; Odense eller Trekantområdet. Det bliver kun DKL-møde, FDK planlægger årskursus på Bornholm i september 2023. Mere info følger.

Eventuelt

Der blev spurgt til takststigninger i forbindelse med højere priser på energi, el, olie og gas. Forvaltningerne blev opfordret til at genberegne takstberegningsskemaet for at se, om de højere priser kan udløse en takststigning. Der kan ligge forskellige aftaler om fastprisaftaler m.v., så der kan ikke anvises en generel vejledning.

Formanden afsluttede generalforsamlingen med at rette en stor tak til dirigenten, bestyrelsen og medlemmerne. ■

FORBRUGER
RÅDET
tænk

Bedst i test
FEB. 2022

Se, om
du også
kan spare
penge!

Indboforsikring til dig

- ✓ Vælg den pakkedønsning, der passer dig
- ✓ Få boligalarm og cykelfordel med
- ✓ Du kan vælge 0 kr. i selvrisiko på alle skader

Sammenhold
betaler sig

Se tjm-forsikring.dk/indboforsikring

**En traktor -
Mange muligheder**

John Deere 1026R

ECO Weedkiller

er 100% emissionsfri ukrudtsbekæmpelse

Bruger kun postevand, som opvarmes op til 106°

100% elektrisk køretøj med 100% elektrisk varmvandsanlæg

En højtydende professionel batteridrevet plæneklipper

RMA 765 V er en del af STIHL AP-system

FÅ GODE RÅD OG VEJLEDNING

- book en demo eller et møde

Leif på tlf. 20 54 69 66
lm@havdrup-maskinforretning.dk

Børge på tlf. 51 29 41 69
bg@havdrup-maskinforretning.dk

Salbjergvej 4 - 4622 Havdrup - Tlf. 46 18 55 44

Se mere på www.havdrup-maskinforretning.dk

Vi tager forbehold for eventuelle trykfejl

Bæredygtigt og smukt gravminde

Gravvasens dele er produceret af bæredygtige materialer. Den udvendige cylinder og låget er udført i aluminium. Det gør dem slidstærke og sikre, at de kan genanvendes til andre formål.

Den indvendige blomstervase er udført i genbrugsplast fra brugte fiskegarn.

De udsmykkede låg er udført i rene materialer; ler, glas, granit, kobber eller bronze.

Til al emballage er brugt FSC mærket pap.

Lysvase

Blomstervase

GRAVVASEN®

Se de mange muligheder eller kontakt os her
www.gravvasen.dk · info@gravvasen.dk

KLIMABYEN

Af Bjarne Simon Rasmussen, Bjarne.Rasmussen@middelfart.dk
Ingeniør, Middelfart Kommune

Karensvej i Skovkvarteret før og efter klimatilpasning: Vejen er koblet fra fælleskloakken og regnvandet ledes nu til regnbede med spredte træer og en beplantning, der har et naturligt udtryk. Ved skybrud ledes regnvandet videre til Aktivitetsskoven.

KlimaByen er én af Danmarks største klimatilpasningsprojekter. Her har Realdania, Middelfart Spildevand og Middelfart Kommune arbejdet sammen om at lave Danmarks smukkeste klimatilpasning, hvor hverdagsregn nedsives og skybrud og ekstremregn håndteres på overfladen. Målet er at aflaste rørene i jorden og samtidig udvikle en smukkere, sjovere og mere levende by.

En af fremtidens store samfundsmæssige udfordringer bliver tilpasningen af vores byer til et klima med mere ekstreme mængder regn. KlimaByen er et eksempel på, hvordan nye innovative klimatilpasningsløsninger kan udvikles. Her har kommunen og forsyningen bl.a. *arbejdet sammen med Middelfart Kirke* om at finde gode løsninger for regnvandshåndteringen.

I KlimaByen er der udviklet nye innovative klimatilpasningsløsninger gennem byudvikling. I Middelfarts vestlige bydel, er regnvandet afkoblet fra veje og fortove i et område på ca. 450.000 m². Regnvandet ledes i stedet til regnbede for nedsivning/fordampning og på overfladen til Lillebælt.

Veje, stier, offentlige grønne arealer og offentlige bygninger er alle afkoblet den eksisterende fællesledning, simpelthen ved at lukke samtlige vejriste. Det betyder, at 50 % af alt regnvand er taget ud af kloakken. I praksis betyder det, at kloakken nu har 50 % mere kapacitet end før KlimaByen blev realiseret. Førhen oplevede borgerne kælderoversvømmelser af opspådet spildevand fra kloakken, samt overløb til Lillebælt. Begge dele er stort set elimineret nu, efter at KlimaByen er etableret.

Området dækker 3 forskellige kvarterer – Skovkvarteret (parcelhuse) + Aktivitetsskoven, Allékvarteret (murerstervillaer) og Bykvarteret (den gamle bydel), hvor regnvandet håndteres på forskellige måder. Der er skabt nye multi-funktionelle byrum, som samtidig kan håndtere den forventede ekstremregn der falder i fremtiden. Klimatilpasningsløsningerne er tilpasset de forskellige kvarterer, hvor regnvandet bliver et synligt urbant element i byen. Ved at integrere klimatilpasning med byudvikling, får man skabt en levende by, der ikke kun er grønnere, sundere og mere sjov at bo i, men også er klimaresilient og forberedt på fremtidens klimaforandringer.

Aktivitetsskoven modtager regnvand i skybrudssituationer, hvor vandet kan nedsives i lavninger. Mellem søer og lavninger, er der lysninger med plads til boldspil, leg og bevægelse.

Egevej i Allékvarteret før og efter klimatilpasning: Fortovene i begge sider er fjernet for at give plads til regnbede, hvor der er plantet egetræer. Overløb fra regnbenedene i Allékvarteret ledes på overfladen ned over Vestre Kirkegård og er suppleret med en overløbsledning, så oversvømmelser på kirkegårdens arealer undgås.

Klimatilpasning i Skovkvarteret

Skovkvarteret, i dag kendt som Pigekvarteret – er et nyere parcelhuskvarter i udkanten af Middelfart. Skovkvarteret er det højest beliggende område i KlimaByen med Karensvej beliggende i kote 38. Alle veje er afkoblet fra fælleskloakken og regnvandet ledes nu til regnbede langs med vejene. I regnbenedene renses vejvandet for olie og forurenende stoffer.

I Skovkvarteret omkring Karensvej er der en naturpræget, frodig beplantning med inspiration fra den omgivende skov. Der er etableret regnbede med spredte træer, så vejen har et blomstrende og grønt udtryk, der minder om en skovbund. Regnbenedene opsamler hverdagsregnvand, hvor det stille og roligt nedsiver i regnbenedene. Ved skybrud ledes regnvandet videre til Aktivitetsskoven.

Klimatilpasning i Aktivitetsskoven

Aktivitetsskoven modtager regnvand fra Julievej og overløb fra Skovkvarteret i skybrudssituationer. I Aktivitetsskoven nedsiver hverdagsregnen i lavninger, mens overløb ledes videre til Langedam/Postens Rende og herefter ud i Lillebælt.

På Aktivitetspladsen er det som at befinde sig i et frodigt delta, når det regner. Flere vandveje mødes og samles til en større bæk og i små søer, hvor regnvandet fra Skovkvarteret opsamles og kan nedsive. Mellem søer og bække er der lysninger til boldspil, leg og bevægelse. Lysningerne bliver forbundet af broer, så der tilbydes flere forskellige muligheder for leg og bevægelse. Vestre Skole bruger den ene lysning til atletik. I den opstillede container har de plads til deres atletikredskaber og i den anden halvdel af

Gaderne i bykvarteret er ofte smalle – og her håndteres vandet i render frem for regnbede. Hustagene mod vejen er koblet fra kloakken og vandet ledes væk på overfladen.

containeren, er der etableret et offentligt toilet. Aktivitets-skoven er meget brugt af skolen, børnehaver, dagplejere og børn i området.

Klimatilpasning i Allékvarteret

Allékvarteret består af ældre parcelhuse - typisk muremestervillaer fra årene 1920 -1940. Alle veje er afkoblet fra fælleskloakken og regnvand ledes til regnbede langs med vejene. I regnbedene renses vejvandet for olie og forurenende stoffer.

I Allékvarteret, omkring A.C. Hansens Allé har alle gaderne fået flere allétræer, der svarer til det enkelte gadenavn. Allétræerne står i blomstrende regnbede mellem kørebane og fortovej og giver gaderne et frisk og frodigt udtryk. I regnbedene bliver regnvandet opsamlet for derefter at sive ned i smalle lavninger.

På Egevej er regnbedene etableret i hele gadens længde og begge fortove er fjernet, så de nu har "shared space" hvor biler, cyklister og gående alle færdes på samme vej. På A.C. Hansens Allé er der etableret 2 store regnbede for enden af vejen mod Kongebrovej.

Fra regnbedene ledes overløb til Vestre Kirkegård. Her er der etableret et spejl bassin på ca. 32 m² med en dybde på ca. 40 cm. Når det regner ledes regnvandet via en udsparring til en rende henover Vestre Kirkegård - og herfra via en vandtrappe ned til Sildemarken og ud i Lillebælt. Skybrud og ekstremregn ledes i en overløbsledning således,

at kirkegården er sikret op til en 100 års regnhændelse. Dermed undgås oversvømmelse af kirkegårdens arealer.

Der har været et godt samarbejde med kirken ift. at lede regnvandet fra vejene ned over kirkegården. Bl.a. er den del af hækken fjernet, hvor bassinet nu ligger. Det betyder, at der nu er en formidabel udsigt over Lillebælt. Der er også etableret en ny indgang og trappe ved spejlebassinet. Ved siden af trappen er der etableret "siddetrin" som indbyder til ophold på kirkegården. Samtidig er tidligere tiders problem med oversvømmelser fra vejarealerne til kirkegårdens arealer løst. Der er nu helt styr på vandet.

Klimatilpasning i Bykvarteret

Bykvarteret består af den nedre del af Adlerhusvej, Skovgade, den gamle bydel og Brogade samt Gl. Havn.

Gaderne i den historiske bymidte er generelt smalle, og derfor håndteres regnvandet i render frem for regnbede. Hustagene mod gaden er afkoblet fra kloakken ved, at regnvandet herfra ledes direkte til vejen via render.

I Bykvarteret er der etableret en enkel trugform i midten af Adlerhusvej, Skovgade, Knorregade, Smedegade og Brogade, så regnvandet kan ledes herigennem ligesom det ses i sydeuropæiske bjergbyer. Trugformen er dyb nok til, at regnvandet selv i en skybrudssituation kan ledes ned til havnen og videre ud i Lillebælt. Skybrudsvejen er dimensioneret til en 100 års regnhændelse. Regnvandet

Kirkegården før og efter klimatilpasning: En del af hækken mod Vestre Kirkegård er fjernet. Det har givet en formidabel udsigt over Lillebælt.

Regnvand fra Allékvarteret ledes ned over kirkegården.

ledes på overfladen fra Adlerhusport og hele vejen ned til Gl. Havn. Det er en tur på ca. 950 m for hver enkelt regndråbe. Ved Gl. Havn er der etableret et stort sandfang og en stor olieudskiller, der renses vejvandet inden det ledes ud i Lillebælt.

Kirken har også været meget samarbejdsvillig i Bykvarteret, hvor den tidligere støttemur og hæk er fjernet ved siden af kirken. I stedet er der lavet en flot trappe og "siddetrin" på kirkens areal. Området danner nu

sammen med Marsvinebrønden en ny plads, som indbyder til ophold for byens borgere.

Budskaber:

- Klimatilpasning bør tænkes ind i byudvikling. Med fremtidens klimaforandringer bør klimatilpasning indtænkes i nye projekter fra starten.
- Inddrag borgere og andre interessenter i klimaprojekter. På den måde får man skabt et ejerskab for de nye klimatilpasningsløsninger ■

HENNECKE Stauder

Tlf: 21 73 29 90
 Info@henneckestauder.dk
 www.Henneckestauder.dk

K&S Tree Care ApS

Certificeret træpleje

Kim Poulsen
 Mobil 40 32 11 90

Lunikvej 9
 2670 Greve
 Tlf. 43 45 11 90

ks-treecare.dk

Digitalt Kirkegårdskort

OPMÅLING I HELE DANMARK

13	123	127	256	260	264
14	124	128	257	261	265
15	125	129	258	262	266
16	126	130	259	263	267

- Opmåling
- Kort
- Plejeplaner
- Rådgivning
- Protokoller
- Afsætning
- Ajourføring
- Nummerering
- 25 års erfaring

Landinspektørcentret %

Nygade 46 - 7400 Herning - tlf. 97 12 36 88
 herning@lcdk.dk - www.lcdk.dk

WEIDEMANN
designed for work

Masser af udstyr i dansk topkvalitet fra Nesbo

Weidemann er en kraftfuld hjælper med et stort udvalg af udstyr til kirkegårdsarbejdet - ring til os og hør mere:

- Lave og smalle passager klares uden problemer.
- Vridningsfast læssearm til præcist arbejde og utrolige løftehøjder.
- Høj drivkraft. Stor manøvredegtighed.
- Enkelt skift af redskab uden udstigning af maskinen.
- Kombiner motor, førerplads, dæk mv. til jeres opgaver og behov.
- Let at transportere på anhænger.
- All-round maskiner til alle årstider.

Jylland/Fyn
 86 43 49 00

Sjælland
 46 15 36 00 / 57 61 46 67

www.stemas.dk stemas@stemas.dk

STEMAS
 member of JMM GROUP

Schäffer

2428 SLT
 Kompakthed og styrke i skønneste forening!

- KUN 89 cm bred
- KUN 189 cm høj
- MEN lever 1000 kg på palle helt til top!

KOMPAKT & STYRKE

LAGERFØRENDE FORHANDLERE

Anker Bjørre, Høstebro	97421010
Almas Park & Fritid, Aalborg	96330300
A.P. Jørgensen, Ribe	75420977
Farna Maskinhandel	98633222
Glemøbjerg Maskin Center	64721460
Hans Holm Maskinforening, Tinglöv	74684094
Hansens Auto & MaskinService, Esbjerg	72537211
Hedsten Maskiner	26296588
Herrik A. Fog A/S	43986811
Helms TMT-Centret, Herning	99292930
Helms TMT-Centret, Aarhus	86309108
Helms TMT-Centret, Ringsted	57411100
Maskincenter Roskilde	46367292
Midtdjurs Traktorlager A/S, Nimtofte	86398490
O. Sandberggaard & Sønner, Otterup	64011102
Sivertsen A/S, Bøkslöv	46783252
Sivertsen A/S, Bornholm	56947450
Veggerslev Landbrug & MaskinService ApS	24600050

Schäffer CONSTRUCTION
 DIN KOMPROMISLØSE HJÆLPER NÅR ARBEJDET BLIVER RIGTIG TUNGT!

TRÆPLEJE MOD EVIGHEDEN

Flittigmyre er træplejefirma med speciale i pleje af gamle bevaringsværdige træer og håndtering af risikotræer.

Vi har erfaring med og viden omkring at arbejde på kirkegårde. Vi arbejder evidensbaseret, sætter fagligheden højest og elsker at pleje træer med et langt tidsperspektiv.

Vi har den europæiske ETW certificering for klatrende træplejere (arborister) samt TRAQ, en international certificering i vurdering og håndtering af risikotræer, som det eneste træplejefirma i Danmark.

☎ 8181 7581

@ moses@flittigmyre.dk

🌐 www.flittigmyre.dk

Find os på Facebook & Instagram @flittigmyre

VI UDFØRER

- Pleje af veterantræer
- Faglig korrekt beskæring
- Opbygningsbeskæring af unge træer
- Vurdering og håndtering af risikotræer
- Kronestabilisering
- Knudebeskæring
- Beskyttelse af træer og rødder under byggeri
- Plantning og etablering af nye træer
- Videnskabelig underbygget veteranisering og andre biodiversitetstiltag for "mere liv på kirkegården"

FLITTIGMYRE

TEATERFORESTILLINGER PÅ SVENDBORG ASSISTENS – KIRKEGÅRD

Af Tommy Christensen, tchristensen@outlook.dk
Tidligere kirkegårdsinspektør, Svendborg Kirkegårde og krematorium

Der bliver netop nu brugt mange resurser og kræfter med udviklingsplaner og forandringer på kirkegårdene som ofte ligger hen med et udtryk af lidt forsømt tomhed. En tilstand som jo skyldes at vi begyndte at kremere de døde for ca. 125 år siden, en tendens som har været stigende igennem alle årene.

Fra man i tidligere tider erhvervede gravsteder til ned-sættelse af kister, og dermed ofte store gravsteder, er et rummeligt familiegravsted i dagens Danmark typisk på 1 kvadratmeter eller lidt mere. Dertil skal lægges spredning af aske, skovbegravelse og de mange fællesplæner, ikke så sært at det store kirkegårdsareal kommer til at synes lidt tomt.

Hvad kan gøres? Man kan arbejde på at skabe balance imellem det aktive gravstedsareal og en frodig og mere parkagtig kirkegård, en kirkegård som kan bruges til andet end begravelse og nedsættelse. Fremtidens kirkegård skal være lokalområdets grønne frirum, hvor der er plads til aktivitet, men med respekt for den fredfyldte kirkegård. I Svendborg har vi siden 2003 med års mellemrum opført 7 teaterforestillinger, en kan man sige lidt utraditionel måde at bruge kirkegården på. Vi beder med respekt interessante personligheder om at stå op af graven, og så bliver der fortalt og formidlet lokalhistorie, og det har været en succes hele vejen igennem. Men alting har en ende, så derfor vil vi gerne invitere til den sidste omgang "Livet der var engang" på Svendborg Assistens – kirkegård i uge 31 2022.

Så kære menighedsråd, ansatte og i øvrigt alle interesserede, kom, se og hør hvad vi har gjort for at skabe en varieret, parkagtig kirkegård hvor der er plads til både liv og aktivitet og samtidig ro til eftertanke. Måske er der lidt inspiration at hente?

**"Livet der var engang 8" med undertitlen:
"Livets park og dødens have"**

På grund af covid 19 aflyste man teaterforestillingerne, som skulle have været opført i 2021 i anledning af Svendborg Assistens – kirkegårds 200 års jubilæum. Derfor er vi glade for at kunne byde alle kulturhistorisk interesserede indenfor på kirkegården til 6 forestillinger den 4. 5. og 6. august 2022.

"Livet der var engang 8" med titlen "Livets park og dødens have" med 2 forestillinger hver dag. Torsdag kl. 17 og 19, fredag kl. 17 og 19 og lørdag kl. 15 og 17, alt sammen i uge 31.

I tilfælde af regn opføres forestillingerne i kirkegårdskapellet. Der bliver solgt 100 billetter pr. forestilling, billetter a

125 kr. pr. stk., der kan købes via post@svendborg-kirkegaarde.dk, tlf. 6221 0533 eller på kirkegårdskontoret Valdemarsgade 71a, 5700 Svendborg, fra 1. april 2022.

I "Livet der var engang 8" vægtes den musikalske oplevelse højt med masser af nykomponeret musik af vores kapelmester Povl Christian Balslev, organist i Vor Frue Kirke og sangtekster af instruktør Marianne Kjær. Vores kor er til denne forestilling udvidet betragteligt ligesom instrumenteringen. Dejlig musik og et spændende persongalleri vil danne dejlige billeder og fortælle spændende historier i særdeles smukke rammer på den gamle kirkegård. 1. akt vil som vanligt foregå i skyggen af de gamle imponerende lindetræer på kirkegårdens ældste del og 2. akt i den stemningsfulde urnegård, som jo er som skabt til en god teaterforestilling.

Vi tør godt sige, at der venter publikum en stor oplevelse med et stærkt ensemble, flotte kostumer, gode historier, dejlig musik og smukke finurlige sangtekster. Vi glæder os til at se jer i uge 31 på Svendborg Assistens – Kirkegård, hvor der vil være til både øjet og øret. ■

TAK TIL TOMMY

KIRKEGÅRDEN's ene redaktør, Tommy Christensen, har valgt at stoppe arbejdet i redaktionen.

Tommy Christensen, der blandt meget andet har været kirkegårdsleder ved Svendborg Kirkegårde og Krematorium, har været med i redaktionen siden opstarten i løbet af 2010 – og fra 2019 også som redaktør. Gennem årene er det blevet til mange artikler, der altid er skrevet med viden, humor og et glimt i øjet – præcis som vi kender Tommy.

Tommy har bl.a. delt ud af sin store viden om stauder gennem artikelserien 'En god staude til kirkegården' og bogen af samme navn, hvor artiklerne er samlet. Tommy har også været redaktionens formidler af nyheder fra DKL og krematoriebranchen, bl.a. via arbejdet som kursusleder for DKL og som medlem af DKL's bestyrelse.

Tommys viden, engagement og gode humør vil blive savnet i KIRKEGÅRDEN's redaktion – og ikke mindst hans helt enestående evne til at overbevise andre om, at de da sagtens kan skrive et indlæg til bladet!

Tiden som 'fuldtidspensionist' skal bl.a. bruges med hustruen Lene, børn, børnebørn og autocamper. Et enkelt kirkegårdsbesøg eller flere vil også stadig være på dagsordenen: Tommy fortsætter arbejdet med at inspirere kirkegårdenes ansatte og menighedsråd til at få givet kirkegårdene et mere grønt og frodigt udtryk.

En kæmpe stor tak til Tommy for samarbejdet og indsatsen gennem årene – og al mulig held og lykke fremover! ■

DS - Gravstenssikring

- Danske fagfolk med kendskab til kirkegårdene
- Indgående indsigt i arbejdsmiljøregler
- Tilbudsgivning
- Billeddokumentation af alle projekter
- Gennemprøvede løsninger
- Kvalitetskontrol

Danske
Stenhuggerier
minder & mennesker

Tlf. 70 250 650

E-mail: sikring@stenhuggeri-as.dk
www.danske-stenhuggerier.dk

RIMAS
Dit miljørigtige valg

Rimas Løgstør ApS

Søster Svendstrup Byvej 4

DK 4130 Viby Sjælland

Mail : rimas@rimas.dk

+45 61162284

Rimas Løgstør ApS

Falstervej 2

DK 9670 Løgstør

Mail : rimas@rimas.dk

+45 96660399

GODE ROSER TIL KIRKEGÅRDEN

Tekst og foto: Jens Dejgaard Jensen, jdj@hvejsel.eu
Forhenværende kirkegårdsleder

Her er 'Tommelise' anvendt som uklippet hæk i Den Geografiske Have, Kolding. Rosen er i sin første og mest overdådige blomstring (25. juni). Billedet til trods er rosen meget egnet til små gravsteder.

'For Your Eyes Only' (18. August).

Roserne er en planteslægt, der kan præstere en lang blomstringsperiode, fra juni til oktober/november – bl.a. derfor er de interessante for kirkegården. Her præsenteres fire gode og nemme sorter.

Der findes roser til næsten ethvert sted på kirkegården. Er der et træ, som kan forskønnes med en slyngrose, så findes der sorter, som kan klatre til tops. Roser kan bruges som uklippet hæk, og har man et kedeligt græsdækket areal, som måske endda er besværligt at pleje på grund af terrænet, så kan det tilplantes med effektivt bunddækkende roser (se Kirkegården 2018/4, side 20). I det følgende beskrives 3 sorter, som er egnede til brug på gravsteder.

Tips til dyrkning

De fleste roser skal have mindst 6 timers fuld sol om

dagen. Roser kan godt lide rigeligt med vand – der er dog forskel på hvor tørstige de enkelte sorter er. Har man en meget tør og mager jord, så er Rugosa hybrider et godt valg.

Særligt jordbundens kaliumtal og reaktionstal er også værd at holde øje med. Reaktionstal 6,5-7 er ideelt, kaliumtal ca. 15 er godt.

'Tommelise'

er en lille bunddækkende rose, som normalt er meget sund. Den blev introduceret af Kordes i 1991, og forhandles også under andre navne, bl.a. 'Bright Carpet' og 'Rose Sandefjord'. Med saksen kan den sagtens holdes i en størrelse som en halv badebold, og er derfor egnet til selv små gravsteder, selv om det ikke ser sådan ud på billedet!

'Eye of the Tiger' (29. Oktober).

'Astrid Lindgren' (29. Oktober). Flotte blomster selv sidst i oktober, omend ikke fuldt udsprungne.

Blomsterne er pink med gul midte. Den første blomstring i juni-juli er overdådig, men den blomstrer også efterfølgende, dog mindre intenst.

'Astrid Lindgren'

er en moderne buskrose, som ved årlig tilbageskæring bliver godt en meter høj. Rosen er introduceret af Poulsen roser i 2001, men blev forædlet af Pernille og Mogens Olesen 10 år tidligere. Blomsterne er lyserøde og halvt fyldte. Rosen er hårdfør og sund, den har en vækst og et udseende, så alle synes det er en "rigtig" rose.

'Eye of the Tiger' og 'For Your Eyes Only'

Der kommer mange såkaldt Hulthemia hybrider frem i disse år. De er generelt sunde og nemme at dyrke. Blomsterne er typisk bare med 5, eller nogen gange med 12-15

kronblade. De er kendetegnet ved at området omkring støvdragerne er mørkere end kronbladene, det giver dem et ganske iøjnefaldende udseende. 'Eye of the Tiger' og 'For Your Eyes Only' er forædlet af Warner i 2006 og 2014.

Litteratur og link

Haveselskabet har for nylig udgivet bogen "Rosenglæde" af Peter Ørum Scherg. Den anbefales hermed.

Har man brug for mere viden om en enkelt sort end planteskolekataloget bibringer, så tjek www.helpmefind.com. Her er formentlig alle rosensorter at finde med synonymmer. Især oplysningerne om vækstformer og størrelser er nyttige. ■

VEDBEND - VEN ELLER FJENDE?

Af Fanny Møller, fynskirkegaarde@gmail.com
Landskabsarkitekt og Kirkegårds konsulent, Fyens Stift
og
Moses Løvstad, moses@flittigmyre.dk
Certificeret arborist og erhvervsklatrer

Vedbends klatrerødder sidder godt fast, men er nemme at fjerne i det tidlige stadie.

Vedbend i træerne gør at der er et større vindpres, særligt i vinter tilstand, hvor der er de kraftigste storme i Danmark.

Vedbend (*Hedera helix*) er en stedsegrøn plante. Den kendes i Danmark også under det tyske navn Efeu. Planten trives fint både i halv og hel skygge, den kryber langs jorden eller klatrende op af bygninger, hegn eller træer.

Synet på vedbend kan dele vandene. Planten har nogle rigtig fine egenskaber og gode naturværdier. Men vedbend i kombination med bygninger og træer, kan være en rigtig dårlig kombination.

Hvorfor Vedbend er din ven?

På mange måder er vedbend en utrolig nyttig plante. Den etableres og vokser hurtigt. Vedbend har et flot ensartet udtryk året rundt og planten fungerer godt som bunddække og som "grøn" beklædning på hegn. Vedbend kan bruges hele året i dekorationer, både med hele lange ranker, enkelte blade eller til fx kranser.

Den sene blomstring i efteråret, gør vedbend til en vigtig

fødekilde for bl.a. bier og har dermed en betydningsfuld plads i forhold til biodiversiteten. Planten kan, når den vokser på huse eller i træer, være et godt skjulested for småfugle, både til reder og vinterskjul, da plantens blade giver en smule læ.

Selv om vedbend er en meget livskraftig plante, når den er veletableret, er den til at holde i skak, da den kan tåle hård beskæring og til en vis grad også formklippes.

Hvor er vedbend din fjende?

Der hvor det bliver et problem med vedbend, er i mødet med bygninger og træer. Vedbendens luftrødder "klistrer" godt fast på både murværk og træets bark. På bygninger er det primært overfladen, der kan blive skadet og plantens skygge medvirker til at holde på fugt ved facaden.

På træer er lidt vedbend op af stammen ret dekorativt. Men når planten kommer i højde med grenene, sker der flere ting.

Når man ikke kan vurdere træets sundhedstilstand pga. vedbend, bør man ikke som her, opfordre til ophold under træet.

Vedbend gør det umuligt at vurdere træernes sundhedstilstand - selv for en klatrende arborist.

Træets egne blade skygges ud og det hæmmer træets vækst og træet vil med tiden mistrives og svækkes, indtil det til sidst helt kan koste træet livet. Det er dog langt værre, at vedbends stedsegrønne blade udgør en stor flade som vinden kan tage fat i under kraftig blæst og stormvejr. Om vinteren er løvtræer så smarte at de har smidt alle deres blade og ikke er så udsatte for vinterhalvårets storme. Vedbend der vokser godt op i træerne, bliver nærmest et sejl, der kan medvirke til at træerne enten vælter eller knækker i storm og blæst.

Det er svært at vurdere et træs sundhedstilstand, hvis det er helt eller delvist indhyllet i vedbendens blade og ranker. Det kan f.eks. skjule vednedbrydende svampe, råd og strukturelle skader, som dermed ikke opdages i tide.

Tag fat om problemets rod

Når man gerne vil fjerne vedbend i et træ, kan det let virke som en uoverskuelig opgave. Men det er det ikke. Ved at klippe de store vedbendrødder over i lav højde, vil alt der vokser herover gå ud. Efter en sæson eller to, vil alle de visne blade være faldet af og med tiden vil selv luftrødderne op ad stamme og ud på grenene tørre ud og falde af. Herefter skal man være opmærksom på, at vedbenden ikke igen begynder sin klatring op i træet. Den hurtigere, men dyrere løsning er at få en arborist (klatrende træplejer), til at fjerne vedbend fra kronen. ■

Protip

Det kan være svært at komme til at kappe de tykkeste af vedbendens rødder af, der sidder helt tæt på stammen. Med forsigtighed kan et kort fældejern eller et koben presses ind under roden, så denne kan vippe fri. Selvom rødderne er tykke er de sprøde og kan knækkes over. Derefter er det nemt at få grensaks eller ørnenæb ind og få roden klippet over. Alternativt kan en bruge en håndsav til at skære rødderne over med. Vær omhyggelig med ikke at skade den underliggende bark.

Fanny Møller

Er Kirkegårds konsulent i Fyens Stift. Hun er uddannet landskabsarkitekt fra Københavns Universitet, har en overbygning i Urban Forest and Urban Greening fra Sverige og en bachelor i kunst fra et tysk kunstakademi. Sammen med familien bor hun på et økologisk landbrug på Midtfn.

GRØNT KURSUS I HELSINGØR

Af Lene Halkjær Jensen,
redaktion@danskekirkegaarde.dk

Kurset blev afholdt i Vor Frue Kloster, i det der tidligere var karmelitermunkenes kapitelsal; Laxmandsalen. Vor Frue Kloster, med Sct. Mariæ Kirke i den ene fløj, er bygget omkring år 1500 og er et af Nordeuropas bedst bevarede, middelalderlige klosteranlæg.

Den 12. maj var det blevet tid til at kirkegårdene i Helsingør Stift skulle inspireres til at blive grønne kirkegårde – og interessen var stor.

Kurset blev afholdt i Laxmandsalen i Vor Frue Kloster i Helsingør. De smukke og historiske rammer kan kun imponere, men er samtidig også et godt eksempel på en af de helt store udfordringer, som både kirkerne og kirkegårdene har, når det kommer til den grønne omstilling: Det kan være svært at lave energiforbedringer i gamle, fredede bygninger – og det tager tid at lave om på traditionerne...

Inspiration og udfordring

Men det var ikke inspirationen, der manglede, da Sofie

Kure Larsen, der er projektleder for Grøn Kirke, overlod ordet til Anna Taws.

Anna Taws er ikke specialist på kirkegårdsområdet og giver sig selv mange andre titler, som fx byhavebonde, designer og forandringsagent. Men først og fremmest er hun engageret i at bevare biodiversiteten og inspirere til en mere bæredygtig agenda.

Og der er mange gode grunde til at tænke over hvordan fx biodiversiteten kan fremmes:

- 1 ud af 5 af alle dyr på landjorden er forsvundet siden 1900
- 4 ud af 10 paddearter er truet af udryddelse

Dagens oplægsholder, Anna Taws, formidlede sit store engagement i at bevare biodiversiteten og inspirere til en mere bæredygtig agenda på inspirerende vis.

Den gamle fællesgrav på Helsingør Kirkegård blev lukket i 2014 og er nu plantet til med en masse frugttræer og enkelte robuste stauder. Græsset har fået lov til at blive langt mellem de klippede stier; der er kvashegn, bistader og brændestakke - og plads til at der stadig kan lægges blomster. Ikke alle har været lige begejstrede for den gamle fællesgravs nye udseende; men langt de fleste tilbagemeldinger er positive.

Helsingør Kirkegård er bl.a. karakteriseret ved at der er mange store og gamle træer, der giver karakter og plads til en masse liv af forskellig art. De blev beundret, men gav også anledning til en god snak om, hvad vi gør med alle de blade, der hvert efterår lander på kirkegårdens stier, græsplæner og gravsteder: Kompostering, bortkørsel, kan vi lade dem ligge, eller...?

Ved besøget i kirkegårdens materialegård blev der diskuteret maskiner, kompostering, affaldssortering og regnvandsopsamling. Maskinbygningens Sedum-tag blev bemærket: Herfra kan der ikke samles meget regnvand op - og giver det overhovedet mening at opsamle regnvand til vanding fra kirkegårdens bygninger, når der er 7 hektar kirkegård, der skal vandes?

- 12 ud af 75 hjemmehørende sommerfuglearter er forsvundet fra Danmark
- Ca. 9 % af anslået 5,9 millioner arter på land har utilstrækkelige bosteder (habitater) til at kunne overleve på lang sigt
- 35 arter af sommerfugle i Danmark er i dag truede eller sårbare
- Naturen i Danmark er for ensartet. Sommerfuglene, insekter og bier, har brug for mange forskellige planter for at overleve

Anna Taws formåede at sætte spørgsmålstegn ved 'plejer' – og udfordre tilhørerne til at tænke nyt og grønnere. Det kom der adskillige fine og finurlige spørgsmål og diskussioner ud af.

Rundtur på Helsingør Kirkegård

Kursusdagen omfattede også et besøg på Helsingør Kirke-

gård, hvor kursisterne blev delt op i 3 hold, der blev vist rundt til 3 udvalgte fokusområder, hvor der bl.a. blev fortalt om kirkegårdens overvejende elektriske maskinpark, affaldssortering, biodiversitet og de endnu lidt luftige planer om at anlægge en del af kirkegården med en mere skovagtig karakter. I løbet af turen rundt på kirkegården, var der tid til en god fagsnak om de muligheder og udfordringer, vi alle står med.

Afrunding

Dagens diskussioner og samtaler viste, at muligheder og løsninger er forskellige fra kirkegård til kirkegård, men også at der allerede er megen grøn viden og erfaring, som kan bringes i spil, hvis vi formår at lære af hinanden: Der var vist ikke nogen, der gik hjem uden at være blevet udfordret på traditionerne og have fået en masse gode ideer og inspiration til at gøre kirkegården lidt grønnere. ■

Du er
hermed
inviteret til:

Kirke og Kirkegårdsmessen

Mandag den 29. august 2022
ved Lødderup kirke
Harrehøjvej 56, Lødderup
7900 Nykøbing Mors

Traditionen tro, er det er os igen en stor
glæde,
at kunne invitere DIG til

KIRKEGÅRDSMESSEN 2022

Du er velkommen til at invitere dine
medhjælpere, menighedsrådsmedlemmer og
øvrige kolleger med til messen. Tag også
gerne din ægtefælle og nabo med!
Messen henvender sig til alle der er
haveinteresserede!

Snak til dine kolleger, fyld bilerne op og kom
og få en dejlig dag på Mors, i selskab med
kirke- og kirkegårdsfolk fra fjern og nær.
Se og hør hvad de forskellige udstillere kan
byde på. Måske kan der netop denne dag
laves en god handel og hentes ny inspiration.

Hele dagen er der mulighed for at købe
sandwich, pølser, drikkevarer, kaffe og
lækkert hjemmebagt kage og nyde det i det
opstillede telt.

Der er naturligvis GRATIS adgang!

Program:

Kl. 10.00:
Udstillerne er på plads

Kl. 10.30:
Kirkegårdsmessen 2020 åbnes officielt af
sognepræst Steen Sunesen

Hele dagen:
- "Den glade gris" er klar til at sælge pølser og
sandwich....
- I teltet kan der købes kaffe, kage og
drikkevarer....

Kl. 16.00:
Kirkegårdsmessen 2020 siger TAK for denne
gang – og kom godt hjem!

....følg med på

www.kirkegaardsmessen.dk

Og facebook: Kirkegårdsmessen Mors

Her kan du se hvem der udstiller i år

FRU PARKOV'S KLOKKE

Af Lene Halkjær Jensen,
redaktion@danskekirkegaarde.dk

Karina Parkov var aktiv i Wiibroes bestyrelse frem til sin død. Her med direktør Bjørn Madsen. Foto fra Lokalkivet Alsønderup-Tjæreby.

Indtil 1972 var klokkeringning i forbindelse med begravelseshandlinger fra kapellet på Helsingør Kirkegård en kompliceret affære, for der var ingen klokke ved kirkegårdens kapel. Det fik en forhenværende stumfilmstjerne, med kunstnernavnet Karina Bell, heldigvis lavet om på...

Klokkeringning i forbindelse med begravelseshandlinger er en gammel og vigtig del af begravelsesceremonien. Det var en almindelig tro, at klokkerne ringede sjælen ind i himmerige og jog alt det onde bort. Denne tro går helt tilbage til sjæleringningen i den katolske kirke, fra tiden før reformationen.

Klokkeringning i Helsingør

Indtil Helsingør Kirkegård fik sin egen klokke, kunne der bestilles ringning med St. Olai eller Sct. Mariæ kirkers klokker. Omkring år 1950 kostede det 24 kr., hvis der skulle ringes med klokkerne i St. Olai Kirke i forbindelse med en begravelseshandling i kapellet på Helsingør Kirkegård. Der blev så ringet 10 minutter før og efter begravelseshandlingen. I praksis foregik det på den måde, at kapelbetjenten i kapellet gav signal til klokkeringning ved at vinke med et hvidt lommetørklæde. Kirkebetjenten i St. Olai stod klar ved kirketårnets glanhuller og kunne så starte ringningen på kapelbetjentens signal. I tæt tåge eller

Karina Bell medvirkede i 21 spillefilm i perioden fra 1921 til 1933 og var indbegrebet af det kvindelige skønhedsideal på film i 1920'erne. Foto fra Det Danske Filminstitut.

Karina og Knud Parkov med sønnen Peter, kort efter hjemkomsten til Danmark i 1945. Foto fra Frihedsmuseets Modstandsdatabase.

snevej, måtte kirkebetjenten dog gætte sig til, hvornår klokkeringningen skulle starte. Senere blev signalfunktionen elektrisk.

Fru Parkovs klokke

I 1964 modtog bestyrelsen for Helsingør Kirkegård et brev fra Fru Karina Parkov, hvori hun tilbød at donere en begravelsesklokke til ophængning på kirkegården, til minde om sin afdøde mand, Knud Parkov, der var direktør for en af Helsingørs store virksomheder; Wiibroes Bryggeri A/S. Efter mange og lange overvejelser, kunne kirkegårdens nye begravelsesklokke prøveringes d. 7. februar 1972. Klokken er støbt af John Taylor og Co. fra Leicester i England og vejer ca. 218 kg. Klokkestablen – som kirkegården selv skulle finansiere – er tegnet af den norske arkitekt Helge Hjortholm. Klokkestablen minder mest af alt om en afskudt pil, der er landet lodret, og hvor selve klokkehuset ligner pilens styrefjer. Den noget utraditionelle udformning vakte da heller ikke den helt store folkelige begejstring – selvom arkitektens tanke ellers var god nok – at klokkestablen skulle symbolisere opstrakte hænder. Lokalt kaldes klokke og stabel stort set aldrig andet end Fru Parkovs klokke og den kan

høres jævnlgt, ca. 260 gange om året, når der afvikles en begravelse i kapellet på Helsingør Kirkegård. Derved bliver der ofte sendt en smukt klingende hilsen til både Hr. og Fru Parkov.

Hr. og Fru Parkov

Karen Gudrun Louise Hansen blev født i 1898, som datter af en maltgører ved Tuborg. Hun valgte dog selv en noget anden karriere og kom i lære som skuespillerinde hos Emma Gad. Her fik hun kunstnernavnet Karina Bell og debuterede på Det Ny Teater i 1919 i titelrollen 'Tornerose'. Efter sin første filmrolle i Dreyers 'Blade af Satans Bog', spillede hun hovedrollen i adskillige stumfilm med A.W. Sandberg som instruktør. Karina Bell indstillede karrieren som film- og teaterskuespillerinde, da hun i 1934 blev gift med direktøren for Wiibroes Bryggeri A/S, Knud Parkov.

Knud Parkov var søn af Hans Parkov, Gentoftes borgmester og medstifter af aktieselskabet Wiibroes Bryggeri A/S. Knud Parkov blev udnævnt som direktør for Wiibroe i 1932 og lancerede bl.a. Danmarks første Coca-Cola og et af bryggeriets mest betydende produkter; Maarum Mineralvand.

Fru Parkovs klokke på Helsingør Kirkegård.

Under den 2. Verdenskrig var Knud Parkov aktiv i modstandsbevægelsen, hvor han hjalp jødiske flygtninge til Sverige med Wiibroes Ølbåd, der sejlede i fast rutefart til Sverige. Senere chartrede han også M/S Rømø, der sejlede øl fra Helsingør til København – og undervejs satte flygtninge af på Hven. I 1944 måtte han og familien flygte til Sverige. Knud Parkov vendte tilbage til Danmark og direktørposten for Wiibroe efter krigen, og døde i 1949 i en trafikulykke.

Efter Knud Parkovs død i 1949, videreførte Karina Parkov Wiibroes Bryggeri A/S med Semler Jørgensen som direktør. Karina Parkov var hovedaktionær i Wiibroe frem til 1964, hvor aktiemajoriteten blev solgt til Carlsbergfondet og A/S De Forenede Bryggerier (Tuborg). Karina Parkov var aktiv i Wiibroes bestyrelse frem til sin død i 1979.

Karina og Knud Parkov er begravet på Ordrup Kirkegård. ■

KIRKEGÅRD MED UDSIGT

Af Lene Halkjær Jensen,
redaktion@danskekirkegaarde.dk

Begravelse på italiensk...?

Kirkegården i Minori på Amalfikysten har en helt fantastisk udsigt.

Bjergene på Amalfikysten er ikke særligt høje, gennemsnitshøjden er ca. 600 meter over havoverfladen. Det er alligevel et helt specielt område, hvor bjergenes dramatiske fald mod havet og den måde hvorpå de enkelte bysamfund har etableret sig, hvor det nu lige kunne lade sig gøre at finde lidt plads mellem havet og bjergene, er med til at gøre kyststrækningen til noget ganske særligt. Amalfikysten er med på UNESCO's verdensarvsliste og

når man bevæger sig rundt i og imellem byerne på Amalfikysten, bliver man konstant bombarderet med fantastiske udsigter, charmerende italienske småbyer, et væld af restauranter og trapper!

Amalfikystens bjergskråninger bugner med citronlunde; duften er fantastisk og citroner fra Amalfikysten er knap så sure som ellers – og forhandles som et registreret varemærke. Limoncella (Citronlikør) kan købes overalt, og det er en skidt restaurant, der ikke serverer en Limoncella, mens man venter på regningen!

Adgangen til kirkegården sker gennem denne port, hvor væggene er udnyttet til gravpladser. I samme bygning findes også et lille kapel og et kolumbarium.

Selv om der ikke er megen plads i overskud, er der også plads til grøn beplantning og høje cypresser.

Kirkegården er i 3 "etager" – og fra øverste etage er udsigten helt fantastisk!

Der er mulighed for at blive jordbegravet i kiste.

Kirkegården i Minori

I Amalfikystens byer er der et utal af små, smalle trappegader. I en af dem – Minori - dukkede der et skilt op med teksten 'Cimitero' – og det måtte jo forfølges. 28 etager blev det til, jf. iphonen; op og ned i trappegaderne, men det var umagen værd; en spændende kirkegård med en helt fantastisk udsigt.

I en by som Minori, hvor alt udenfor den helt centrale by-

midte er bjergskrånninger, og i et land hvor hovedparten af befolkningen ikke vil kremeres, må det være lidt af en udfordring at drive kirkegård. Det ser ud til at man kan blive jordbegravet i kiste, men at langt de fleste pladser er i en niche i et kolumbarium. Kirkegården i Minori hører under kommunen og der skal betales for brug af kirkegården. Det er nok generelt for de italienske kirkegårde – men hold da lige op en formidabel udsigt, man her får med i udgiften til en gravplads! ■

Din bedste hjælper på kirkegården året rundt

Ring for prøvetur

” Ring og aftal en prøvetur. Du gi'r kaffen - vi gi'r kagen!

Miljøvenlige motorer
Kan leveres med el-motor

Kan også leveres med kabine

Brugervenlig betjening
Kan køres af alle

Hurtigt skift af redskaber

Undgå manuelle løft
Løfter op til 2.160 kg

Fås som SD-model hvis du skal dreje rigtig skarpt

Fås i 9 modelserier fra 20-75 hk med mere end 200 praktiske redskabsløsninger

Sjælland

Dianalund Motor A/S

Ventemøllevej 51, 4293 Dianalund
Tlf.: 58 26 58 56

Vi kører service i hele Danmark

Jylland/Fyn

Traktorgården Give ApS

Bæksgårdsvej 10, 7323 Give
Tlf.: 75 73 22 95

Tidsskriftet KIRKEGÅRDEN

Tidsskriftet KIRKEGÅRDEN er et fagblad for de danske kirkegårde og krematorier. Tidsskriftet henvender sig til alle, der har tilknytning til kirkegårde og her kan man finde inspiration, nyheder og nyttig viden.

Tidsskriftet udkommer 6 gange pr. år og sendes til mere end 900 kirkegårdsfolk landet over.

Et abonnement koster 350,- kr. pr. år

(400,- kr. hvis bladet skal sendes til adresser i udlandet)

Redaktion sætter stor pris på faglige indlæg fra både ind- og udland, ligesom udenlandske firmaer er velkomne til at købe annonce plads i bladet.

For yderligere oplysninger eller bestilling af abonnement:
Se hjemmesiden:
danskekirkegaarde.dk/tidsskrift

Transportere el – benzin – diesel
250 – 1200 kg lasteevne

Vacuumsuger flere modeller

NICODAN

Nicodan Teknik Aps Lysemosen 25, DK – 8600 Silkeborg
Tlf 8757 2055 www.nicodan.dk info@nicodan.dk

Helt nye muligheder med digitalt kirkegårdskort

Smart nyt kortmodul fra EG Brandsoft gør det nemt at præsentere kirkegårdsdata i en letforståelig grafisk udgave. Det sikrer bedre kommunikation og nemmere planlægning.

- ✓ Nem kommunikation med kirkegårdens kunder, menighedsrådet og de øvrige interessenter
- ✓ Tydelig registrering af planlagte ændringer
- ✓ Hurtig og håndgribelig disponering af gravstederne

Kontakt EG Brandsoft på 9928 3565 eller skriv en mail til support@brandsoft.dk og hør mere om det nye kortmodul.

Kortmodulet kan bruges i kirkegårdssystemet, på mobil, iPad eller via appen Find Gravsted.

www.eg.dk

MASKINER UNDER BROEN

24.-25. AUGUST 2022 – BEGGE DAGE KL. 9-16

Gammel Strandvej – Middelfart
Arrangør: Maskinleverandørerne – Park, vej og anlæg

Maskiner under Broen er en professionel, grøn maskinmesse og med over 110 udstillere, vil du få det fulde overblik over de overvældende mange muligheder, når det gælder maskiner og udstyr til den grønne branche.

Vi ses i august til Maskiner under Broen – stedet hvor fagfolk møder fagfolk!

- Rekord mange udstillere – rekordstort udstillingsareal
- Miniseminarer – bliv fagligt opdateret
- Gratis adgang
- Nem tilkørsel og gode parkeringsforhold

Hent din gratis billet på

maskinerunderbroen.dk

“Alle mine medarbejdere får mulighed for at tage med til messen, for man kan jo ikke få gode idéer alene.”

Knud Høeg Rasmussen
Entrepriseleder Kolding Kommune

“Virkelig positivt – god overskuelig messe”

Besøgende

Følg os på www.maskinerunderbroen.dk

Kom forbi vores 3500m² showroom i Låsby
Nordeuropas største showroom med nye og brugte minilæssere

AVANT
Danmark

FLERE MODELLER TIL KIRKEGÅRDEN – FRA 105.000,-

Over 20 forskellige modeller

- Fra 700 kg – 2.540 kg egenvægt
- Både diesel, el, gas og benzin
- +270 forskellige redskaber

Græsklipper

Miljørive

Løvsuger

AVANT
Danmark

Jylland: 8695 7522 – Århusvej 12, 8670 Låsby
Sjælland: 5965 6037 – Industrivej 17, 4534 Hørve

Se alt udstyr på hjemmesiden:
www.avant.dk

KALENDEREN

29. august 2022

Kirkegårdsmesse på Mors

Kirkegårdsmessen afholdes ved Lødderup Kirke, Harrehøjvej 56, 7900 Nykøbing Mors. Der vil være udstillinger fra leverandører, der alle har relevans til kirkerne og kirkegårde i Danmark. Gratis adgang. Se mere på www.kirkegaardsmessen.dk.

11. - 13. september 2022 - AFLYST

Studietur i forbindelse med Nordisk Kongres
Studieturen er aflyst pga. for få tilmeldinger.

14. - 16. september 2022

Nordisk Kongres

I 2022 afholdes den Nordiske Kongres i Finlands tredjestørste by Tampere (Tammerfors). Kongressens tema er "Kirkegården som kulturarvsbærer og dens betydning for miljøet". Se mere på <https://nfkktampere.fi/> hvor man bl.a. kan se programmet. Tilmelding vil være muligt fra januar 2022.

10. - 12. oktober 2022

Lederkursus - Modul 1 - på Best Western Hotel i Svendborg

FDK afholder kurset 'Ledelse og det personlige lederskab' (Modul 1). Se mere på FDK's hjemmeside www.danskekirkegaarde.dk. Tilmelding på mail: kursus@danskekirkegaarde.dk

25. oktober - 28. oktober 2022

DKL's krematoriegrundkursus

DKL afholder krematoriegrundkurset på Danhostel i Svendborg. Programmet for kurset 2022 er endnu ikke fastlagt.

27. februar - 1. marts 2023

Lederkursus - Modul 2 - på Best Western Hotel i Svendborg

FDK afholder kurset 'Lederen og medarbejderne' (modul 2). Se mere på FDK's hjemmeside www.danskekirkegaarde.dk. Tilmelding på mail: kursus@danskekirkegaarde.dk

9. marts 2023

Kirkegårdskonferencen 2023

Kirkegårdskonferencen afholdes i et samarbejde mellem IGN, FAKK, FDK og Landsforeningen af Menighedsråd.

20. - 21. april 2023

Studietur til Friedhof Ohlsdorf i Hamborg

Den udsatte studietur til Friedhof Ohlsdorf i Hamborg, arrangeret af FDK og Foreningen for Kirkegårdskultur, er nu programsat igen. Nærmere information følger.

Vi er dem med
det
brede sortiment

- Buske, træer, stedsegrønne samt hække
- Rhododendron og surbundsplanter
- Roser, stauder, græsser og bunddække

Vejenbrød Planteskole A/S

Vejenbrødvej 25 - 2980 Kokkedal - Tlf. 48 28 01 77
www.vp-as.dk - salg@vp-as.dk

Vinderup Maskiner

Vinderup Maskiner A/S
Nr. Bjertvej 7, DK-7830 Vinderup
Tlf.: +45 97 44 17 00

1022LX (22hk)
PRIS
127.500,-

1026LX (26hk)
PRIS
152.500,-

Priserne er excl. moms

Kubotamotor, 3 cyl. m/vandkøling,
hurtigskift, redskabshydraulik i joystick
og komplet lypakke

Besøg www.vmlader.dk og se det fulde produktprogram

TRÆ- OG NATUR PLEJE

På Fyn & Øerne

TRÆFÆLDNING
STUBFRÆSNING
med nænsom kørsel på græs
20 ÅRS ERFARING

RING 22 50 70 38
-og få et tilbud på opgaven

www.hmhanzen.dk

info@hmhanzen.dk | +45 22 50 70 38 | Sandagervej 6, 5854 Gislev

Foreningen af Danske Kirkegårdsledere

Formand:
Rikke Nørulf, Silkeborg Kirkegård
Fdk-kontor@protonmail.com
Tlf.: 26716519

Sekretariat:
Foreningen af Danske Kirkegårdsledere
Springbakken 1, 9230 Svenstrup J.
E-mail: kontor@danskekirkegaarde.dk
Tlf: 60 53 59 00

Se mere på www.danskekirkegaarde.dk

Fremsendelse af annoncer og artikler
Annoncer (reproklart materiale) skal helst
afleveres som PDF-filer, for at undgå fejl
i forbindelse med annoncens opsætning i
bladet.

Billeder, der skal ledsage artikler, skal
helst ikke lægges ind tekstdokumentet,
men sendes separat i den originale opløsning.
Det giver en bedre billedkvalitet i det
trykte blad.

Danske Krematoriernes Landsforening

Sekretariat:
Viborgvej 10
7500 Holstebro
Tlf. 40 13 02 23
E-mail: admin@dkl.dk

Formand / Formand for teknisk udvalg:
Tom Olsen, Fælleskrematoriet i Ringsted
Tlf. 26 86 02 01
E-mail: tomo@km.dk

Næstformand/Sekretariat:
Michael Smidemann
Tlf. 40 13 02 23
admin@dkl.dk

Kursusudvalg:
Tony Fryklund
Tlf. 40 13 02 23
E-mail: admin@dkl.dk

Se mere på www.dkl.dk

Tidsskriftet 'KIRKEGÅRDEN'

Udkommer 6 gange årligt i samarbejde mellem
FDK - Foreningen af Danske Kirkegårdsledere
og DKL - Danske Krematoriernes Landsforening

Oplag: 1.150 stk.

Abonnement

Pris: 345,- kr. pr. år
(465,- kr. pr. år for abonnenter udenfor Danmark)
Bestilling eller ændring af abonnement sendes
til kontor@danskekirkegaarde.dk

Udgivelser og deadlines i 2022/2023

Nr. 4, august 2022	20. juli 2022
Nr. 5, oktober 2022	15. september 2022
Nr. 6, december 2022	15. november 2022
Nr. 1, februar 2023	15. januar 2023
Nr. 2, april 2023	20. marts 2023
Nr. 3, juni 2023	20. maj 2023

Bladet forventes at udkomme ca. en måned efter
deadline.

Annoncepriser

1 side	kr. 3.700,-
1/2 side	kr. 2.700,-
1/4 side, stående	kr. 1.700,-
1/4 side, liggende	kr. 1.700,-
1/8 side	kr. 1.200,-
Visitkort	kr. 1.000,-
Ved 3 indrykninger pr. år gives 5 % rabat	
Ved 6 indrykninger pr. år gives 10 % rabat	
Priserne er eks. moms.	

Annoncesalg

Tommy Nilsson, Hvidovre Kirkegårde
Mail: tn@fkih.dk, tlf. 23 45 35 56

FRA REDAKTIONEN

I bog 2 fra Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter (FUV) om danskernes religiøsitet og forholdet til folkekirken, dykkes der ned i de kvantitative undersøgelser, der bl.a. understregede, at kirkegården har en forholdsvis stor betydning for den "almindelige og måske ikke særligt religiøse dansker".

I den kvalitative undersøgelse, der udgøres af interviews med 84 danskere, viser det sig, at kirken og kirkegården for mange udgør et samlet hele, hvor man kan koble ind på familiehistorien, finde ro i sindet, få kontakt til dét i livet, der er større end en selv og besøge et smukt, historisk og kulturelt sted.

Med det i tankerne, er der masser af muligheder for kirkegårdene, for at komme til at 'fylde' mere i den lokale bevidsthed. Som fx i Svendborg, hvor

der inviteres til teaterforestillinger, der levendegør historien om de, der er begravede på kirkegården, eller en kirkegårdsvandring, hvor der fortælles lidt om lokalhistorien, ud fra kirkegårdens gamle gravminder. Kirken og kirkegården ligger ofte samlet – og der er masser af muligheder for at lave fælles arrangementer, der involverer både kirkens og kirkegårdens personale og ressourcer.

Og måske – bare måske – kunne et tættere samarbejde mellem kirken og kirkegården om fx nogle fælles, offentlige arrangementer, være med til at fremme den gensidige forståelse mellem menighedsrådene og de enkelte personalegruppers daglige arbejde, udfordringer og ansvarsområder, og måske – bare måske – kunne det være med til at forbedre klimaet i det psykiske arbejdsmiljø i folkekirken – så vi ikke konstant skal læse og høre om, at det mange steder er ret elendigt!

**Fornyelse med respekt
for tradition siden 1982**

 JESSING

- Se flere produkter på www.jessing.eu

